

การสื่อสารทางการเมืองเพื่อความปรองดองเชิงพุทธ

The Political Communication for Reconciliation

พระกัญจน์ กนฺตธมฺโม (แสงรุ่ง)

Phra Kan Kantathammo (Saengrung)

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องปกติในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมือง ก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน และมีอิทธิพลต่อสังคม โดยส่งผลกระทบต่อสถานการณ์บ้านเมืองให้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงจนก่อให้เกิดวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองและบางสถานการณ์ได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรง

การสื่อสารทางการเมืองเพื่อความปรองดองด้วยเมตตาธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการนำมาประยุกต์ใช้จัดการปัญหา ด้วยเมตตาธรรมมีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยที่มีลักษณะเอื้ออารี ยิ้มแย้มแจ่มใส อีกทั้งเมตตายังเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะนำไปสู่การให้อภัยทานต่อกันในสังคมได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก”

Abstract

Political communication is normal practice in democratic countries. It encourages people's participation in politics and it has influence on the society as it can lead to changes in the countries. Sometimes, it has generated political conflicts which developed into violence.

Political communication for reconciliation according to Buddhist loving-kindness is an alternative that can be applied to solve problems. Loving-kindness is suitable for the context of Thai society characterized by generosity and friendliness. Additionally, loving-kindness is the basic morality contributing to Abhayadhāna in the society as Buddha once said "Loving-kindness sustains the world".

๑. บทนำ

ในระบบการเมืองไทยปัจจุบัน การสื่อสารทางการเมืองภายใต้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ได้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอันเป็นผลมาจากกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ที่เป็นเนื้อหาสาระ หรือบริบท (Essence) ที่สำคัญยิ่งในการกำหนด และเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้เพราะการสื่อสารสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น (Opinion) หรือทัศนคติของบุคคล (Attitude) ตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต (Way of Life) และแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ในสังคม การสื่อสารทางการเมือง ทำให้ประชาชนได้รับรู้ และเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ก็อาจก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นของการปกครองในระบบประชาธิปไตย^๑

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา การสื่อสารทางการเมือง ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน และมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างมาก โดยส่งผลกระทบต่อสถานการณ์บ้านเมืองให้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนก่อให้เกิดวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยและบางสถานการณ์ก็ได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

^๑ กระมล ทองธรรมชาติ, รัฐธรรมนูญใหม่กับการปฏิรูปการเมือง ๑๕ ปี รัฐศาสตร์ มสธ. (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นระบบการดำเนินชีวิตที่ดีงาม นำผู้ประพฤดีให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยการครองชีวิตที่ประเสริฐ มีคุณธรรมในจิตใจรู้จักแยกแยะสิ่งที่ดีงาม ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร พุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพื้นฐานของชีวิต เป็นหลักเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีสัมมาทิฐิเพื่อคานาติสุขของคนในสังคม และหลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้ครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในด้านการรับรู้ การพูด การฟัง การคิด และการเชื่อ อันเป็นหลักการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการสื่อสาร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีคุณค่ายิ่ง ในการประยุกต์ใช้แก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม ซึ่งเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ก็ไม่มีอะไรดีไปกว่าหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ในบทความนี้จึงพยายามที่จะนำเสนอสาเหตุและผลกระทบการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อสังคมไทยและแนวทางปฏิบัติต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความปรองดองในสังคมไทยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าวต่อไป

๒. ความหมายของความปรองดอง

๒.๑ ความหมายของคำว่า ความปรองดอง

ความปรองดอง ตามศัพท์บาลี มีชื่อเรียกหลายคำ แต่ที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ สมวาเย แปลว่า ความพร้อมเพรียง^๒ ความประสานกลมกลืนและการอยู่ร่วมกันอย่างประสานปรองดอง นอกจากนี้ยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียง เช่น สามัคคี สมานฉันท์ ส่วนในภาษาไทย คำว่า ความปรองดอง มีหลายความหมาย เช่น การออมชอม การประนีประนอม การยอมกัน การไม่แก่งแย่งกัน การตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย การตกลงด้วยไมตรีจิต^๓ ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความปรองดองตามแนวพุทธ จึงหมายถึง ความประสานกลมกลืน ความสามัคคี การอยู่ร่วมกันอย่างประสานปรองดอง แม้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมจะมีทัศนคติความคิดเห็นที่ต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างผสมกลมกลืน ในสังคมหนึ่งไม่จำเป็นและเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้มนุษย์เหมือนกันทุกประการ มนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกัน^๔ แต่สิ่งที่สังคมต้องหาทางช่วยกัน ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ ในท่ามกลางความแตกต่างกัน

^๒ สหาวยเวน พยาเปตวา อยตีติ สมวาโย. ป. หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เรื่องปัญญา, ๒๕๔๙), หน้า ๗๑๓.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๕๒.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๒๖. บางที่หมายถึง การสังสรรค์กลมเกลียวกัน รับฟังและยินดีรับฟังธรรมของกันและกัน, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **จารีกอศก (ธรรมจักรบนเตี้ยสี่สิงห์) รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีชัย, ๒๕๕๒), หน้า ๙๕-๙๖.

๒.๒ ลักษณะของความปรองดองตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวทางของพระพุทธศาสนา ความปรองดองในหมู่เป็นสิ่งที่จำเป็นเบื้องต้นในสังคมสงฆ์ เนื่องจากคณะสงฆ์เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกุลบุตรผู้ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า กุลบุตรเหล่านี้มาจากชาติตระกูลต่างกัน มีการศึกษา อาชีพ และทิวภูมิต่างกัน ออกมาจากเรือน ชื่อโคตรและสถานภาพทางสังคมต่างกันมาเป็นสมณศากยบุตรเสมอเหมือนกัน^๕ เมื่อมาอยู่ร่วมกันจำนวนมาก สิ่งที่สำคัญ คือความปรองดอง เครื่องมือที่จะใช้สร้างความปรองดองก็คือ พระธรรมวินัย

พระพุทธเจ้าจัดตั้งระบบสังฆะขึ้นมาเพื่อให้เป็นระบบชุมชนที่จะเอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้เรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน และเมื่อฝึกฝนพัฒนาตนเองดีแล้ว ก็นำความรู้ความเข้าใจตามหลักการศึกษานี้ไปช่วยให้คนอื่นศึกษาต่อไป^๖ ดังนั้นหลักการดำเนินชีวิตของภิกษุสงฆ์จึงต้องมีกฎกติกาหรือระเบียบให้ถือปฏิบัติเพื่อความสามัคคีปรองดอง มีระเบียบวินัยที่เรียกว่า สาส์น ทั้งนี้ความรู้ที่พระสงฆ์จะต้องศึกษาสามารถสรุปเป็น ๒ ลักษณะ คือ

(๑) ลึกขาค หมายถึง ไตรสิกขา คือ สीलสิกขา สมาธิสิกขา และปัญญาสิกขา

(๒) สาส์น หมายถึง ลึกขาทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสำหรับภิกษุผู้อยู่ร่วมกัน ดำเนินชีวิตร่วมกัน มีความประพฤติเสมอกัน^๗ มีความปรองดองกัน เป็นแบบแผนแห่งความประพฤติที่ดี ทำให้ภิกษุทั้งหลายผู้มาจากถิ่นฐานชาติตระกูลต่างๆ กันให้มีความเป็นอยู่เสมอเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^๘

ซึ่งลักษณะแห่งความปรองดองนี้ ถือเป็นพระมหากรุณาคุณของพระพุทธเจ้า และเป็นคุณระดับศีลของพระสาวก ดังพุทธวจนะตอนหนึ่งว่า

“มหาบพิตร ภิกษุชื่อว่าสมบุรณด้วยศีลเป็นอย่างไร คือ...ภิกษุละเว้นขาดจากคำส่อเสียด คือ ฟังความจากฝ่ายนี้แล้วไม่ไปบอกฝ่ายโน้นเพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังความฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้เพื่อทำลายฝ่ายโน้น สมานคนที่แตกกัน ส่งเสริมคนปรองดองกันขึ้นชมยินดี เพลิดเพลินต่อผู้ที่สามัคคีกัน พุดแต่ถ้อยคำที่สร้างสรรค์ความสามัคคี”^๙

^๕ อัง.อภฺฐก. (ไทย) ๒๓/๑๙/๒๕๐, ชุ.อ. (ไทย) ๒๕/๔๕/๒๖๖.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**, หน้า ๑๖-๑๗.

^๗ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๕/๓๓.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓๒.

^๙ ที.สี. (ไทย) ๙/๑๙๔/๖๕.

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นถึงท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อเรื่องความปรองดอง พอสรุปได้เป็น ๒ แนวทาง คือ

(๑) ต้องสื่อสารกันด้วยสัมมาวาจา เพื่อสร้างความปรองดองแก่หมู่คณะและสังคม

(๒) ส่งเสริมบุคคลหรือหมู่คณะและสังคมที่ปรองดองกันอยู่แล้ว ด้วยวาจาที่สร้างสรรค์ เพื่อความสมานฉันท์ สร้างความสามัคคียิ่งๆ ขึ้นไป

๓. ความหมาย แนวคิด การสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารหรือการติดต่อนั้นตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Communication” มาจากภาษาละตินว่า Communis ซึ่งแปลว่า “ร่วม” หรือขยายความเป็น Communicar ซึ่งหมายถึงการสร้าง ความร่วมกันหรือความคล้ายคลึงกัน (Commonness Making) ดังนั้น ตามรากศัพท์ การสื่อสารจึง มีความหมายว่า เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างความร่วมมือกัน เป็นความพยายามที่มนุษย์ต้องการจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือแนวความคิดระหว่างกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การสื่อสาร ก็คือ การที่มนุษย์ พยายามที่จะแลกเปลี่ยน (share) ข้อมูลข่าวสาร (information) ความคิด (idea) และทัศนคติ (attitude) ซึ่งกันและกัน^{๑๐}

การสื่อสารถือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว โดยกลุ่มไซฟิสท์ในยุคกรีกโบราณ ต่อมาเมื่อวิทยาการต่างๆ เจริญงอกงามจึงมีการนำความรู้ทางด้านการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในฐานะ เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นสหวิชาจนเป็นที่แพร่หลาย และนวัตกรรมทางการสื่อสาร ก็ได้กลายเป็น ส่วนสำคัญต่อบทบาททั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเมื่อนำนวัตกรรมสื่อสารมาใช้ในการ สื่อสารทางการเมืองก็ยิ่งทำให้การเมืองเป็นเรื่องที่น่าติดตามมากยิ่งขึ้น^{๑๑} เนื่องจากการสื่อสารเป็น รากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจปัจเจกชนและสังคมการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) จึงเป็นกระบวนการทางการเมืองที่ เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทัศนะ ความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ทาง การเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม โดยระบบการเมืองหรือรัฐบาลใช้ ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบนโยบาย และกิจกรรมของรัฐบาล กับ

^{๑๐} Wilbur Schramm, **The Process and Effects of Mass Communication**, (Urbana : University of Illinois Press, 1974), p. 23.

^{๑๑} วลัยภรณ์ ลำพวย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, **ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง**, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

การที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนโดยที่ ๑) เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น ๒) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ๓) เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง^{๑๒} ซึ่งอัลมอนด์ และพาวเวลล์ (Almond and Powell) อธิบายว่า การสื่อสารทางการเมือง ก็คือ หน้าที่ของระบบในชั้นพื้นฐาน (Basic System Function) ซึ่งจะมีผลในการรักษา และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมือง ซึ่งมักเป็นทั้งในรูปของต้นเหตุและผลลัพธ์^{๑๓}

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ระหว่างสมาชิกในระบบการเมือง ทั้งในแง่ ของปัจเจกบุคคล และคณะบุคคลกับองค์กรการเมืองหรือรัฐบาล

๔. หลักการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนา

พุทธศาสนาเป็นปัญญาตรัสรู้ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เกิดขึ้นในโลกมากกว่า ๒๕๐๐ ปี เหตุที่พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวนานเช่นนี้ เพราะมีปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือ การสื่อสาร โดยยึดถือพุทธโอวาทของพระพุทธองค์ที่ว่า

“จรรต ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान...”^{๑๔}

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...”^{๑๕}

พระพุทธโอวาทนี้ถือเป็นกุญแจเปิดประตูสู่การเดินทางเพื่อการสื่อสารเผยแผ่พุทธธรรมแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ได้ช่วยกันทำหน้าที่ในการเผยแผ่และสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แผ่ขยายไปทั่วทุกทิศ

^{๑๒}ม.ร.ว. พุทธิสสาน ชุมพล, **ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๑.

^{๑๓}Almond, G.A. and Powell G.B., **Comparative Politics : Political Communication**, (Boston : little Brown, 1978), pp. 141-144.

^{๑๔}วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗, ที.ม. (บาลี) ๑๐/๕๒/๕๓.

^{๑๕}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๕๓.

การสื่อสารตามแนวแห่งพุทธะ

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนหลักการสื่อสาร ตามรูปแบบของพระพุทธศาสนาในหลายประการ ได้แก่

๑. การสื่อสารที่ดีและไม่ดี ทรงสอนเรื่องการพูดไว้ในหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบ (Right Speech) ซึ่งเป็นศีลพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งให้ปฏิบัติ ดังนี้ ๑) ละมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ ให้พูดสิ่งจรรยา วาจาจริง ๒) ละปิสฺสุณาวาจา เว้นการพูดส่อเสียด ให้พูดสมัคคกรณิ วาจา พูดคำสมานสามัคคี ๓) ละผรุสฺสวาจา เว้นการพูดคำหยาบ ให้พูดสัณหาวาจา พูดคำอ่อนหวาน สุภาพ ๔) ละสัมผฺปะปาลปะ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ ให้พูดอัตถสัณฺหิตาวาจา พูดคำมีประโยชน์^{๑๖}

นอกจากนี้ ทรงสอนหลักการพูดที่ดีด้วยการเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม เมื่อมีการสนทนากัน ด้วยการพูดในเรื่องที่ควรพูด ที่ควรสนทนา เป็นคำพูดที่จริง เชื่อถือได้ ประสานสามัคคีของคนทั่วไป คือไม่ฟังจากข้างนี้แล้ว ไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายคนหมู่นี้ หรือฟังจากข้างโน้นแล้ว ไม่ไปบอกข้างนี้ เพื่อทำลายคนหมู่นี้ เป็นผู้สมานคนที่แตกแยกกัน หรือส่งเสริมยินดีในความสามัคคีเป็นที่ตั้ง ดัง พุทธวจนะที่ปรากฏในภควัตถุ ๑๐ ประการ^{๑๗} คือ

- ๑) อับปิจกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย
- ๒) สันตุฎฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสันโดษ ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้
- ๓) ปวิเวกกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความสงบกายใจ สงัดกิเลส
- ๔) อสังสัคคกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ระคนด้วยคนชั่ว ความชั่ว ใจชั่ว
- ๕) วิริยารัมภกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มุ่งมั่นทำความเพียร
- ๖) สीलกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล
- ๗) สมาริกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำจิตมั่น มีจิตใจสงบ
- ๘) ปัญญาถา ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา
- ๙) วิมุตติกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำให้พ้นจากกิเลสและความทุกข์
- ๑๐) วิมุตติญาณทัสสนกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สนใจและเข้าใจเรื่องความรู้ ความเห็นในภาวะที่หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์

^{๑๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๒/๑๒๗, อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๘-๑๔๙/๒๑๒, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๑), หน้า ๗๖๘-๗๖๙.

^{๑๗} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๒, อ.มหา. (ไทย) ๒๔/๑๙๖/๕๗๐-๕๗๑, ๒๔/๗๕/๒๕๗-๒๕๘.

อนึ่ง การสื่อสารที่ดีนั้นต้องประกอบด้วยถ้อยคำหรือวจีกรรมที่สุภาพดีงาม ซึ่งมีลักษณะ ๔ ประการ ได้แก่

- ๑) พูดคำจริงคือคำพูดแน่นอนและคงที่ รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลงไปมา
- ๒) พูดคำสมานไมตรี คือ พูดคำสุกไมตรี และพูดคำประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกันและพูดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบพอกันให้สนิทสนมกัน
- ๓) คำไพเราะ คือ คำพูดที่ดูดีมีและคำพูดอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจากน้ำใจใสสะอาดของผู้พูด พูดเร้าใจผู้ฟังให้เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดูดีมี พูดให้กำลังใจ ทำให้ผู้ฟังชื่นบาน
- ๔) พูดคำพูดที่มีประโยชน์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนว่าคำพูดมีประโยชน์ คือ คำพูดมีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน ผู้อื่นคัดค้านไม่ได้^{๑๘}

กล่าวได้ว่า ในการสื่อสารที่ดีนั้น บุคคลไม่ควรสื่อสารหรือพูดด้วยคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดส่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น และไม่พูดเพื่อจ้องร้ายสารประโยชน์ การสื่อสารด้วยสัมมาวาจาอย่าก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการสื่อสารและเป็นเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพความสำเร็จของการสื่อสาร^{๑๙}

๒. รู้หลักการสื่อสารที่ควรพูดและไม่ควรพูด พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่าการสื่อสารที่ดีนั้น ควรรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม คือ รู้ว่าเรื่องที่จะพูดนั้นควรพูดหรือไม่ควรพูด ดังที่ทรงตรัสกับอภัยราชกุมารว่า

“ราชกุมาร ตถาคต...รู้ว่าจาที่ไม่จริง ไม่แท้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

อนึ่ง ตถาคตรู้ว่าจาที่จริง ที่แท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้ว่าจาที่จริง ที่แท้ และประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้ว่ากาลที่จะกล่าววาจานั้น

ตถาคตรู้ว่าจาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่วาจานั้นเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

^{๑๘} ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์, **หลักพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

^{๑๙} ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, **ศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า ๓๑.

ตถาคตรู้ว่าจริง ที่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ว่าจានั้นเป็นที่รักเป็นที่
ชอบใจของคนอื่น ตถาคตไม่กล่าววาจานั้น

อนึ่ง ตถาคตรู้ว่าจริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวาจานั้นเป็นที่รัก
เป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตถาคตรู้กาลที่จะกล่าววาจานั้น ข้อนี้เพราะเหตุไร
เพราะตถาคตมีความเอ็นดูในหมู่มสัตว์ทั้งหลาย^{๒๐}

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นการใช้หลักตรรกะเข้ามาวิเคราะห์สถานการณ์ในการพูดหรือสนทนา
กัน เพราะว่าคนส่วนใหญ่มักไม่ได้ยินเสียงที่ตัวเองพูด ไม่รู้ว่าตนเองกำลังพูดอะไร พูดไปทำไม พูด
แล้วจะเกิดอะไร พูดและไม่พูดผลต่างกันอย่างไร ลักแต่ว่าพูดๆ ไป ตามความคิดที่ผุดขึ้นมา ตาม
ความเคยชิน ฉะนั้นมนุษย์จึงมักชอบพูดเพื่อเจ้อ พูดนินทา พูดส่อเสียด พูดคำพรูสาหา พูดโกหก
จนเป็นนิสัยโดยที่ไม่รู้ตัว การพูดโดยขาดสติ ไม่มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีนั้น
อาจเป็นเหตุนำมาซึ่งความบาดหมาง ความขัดแย้ง ความรุนแรงขึ้นได้ ฉะนั้น วิธีแก้ไขที่ง่ายที่สุดคือ
แก้ไขที่ต้นเหตุ ด้วยการใช้ตรรกะเหตุผล คือ ให้คิดก่อนพูดและต้องได้ยินในสิ่งที่ตนเองกำลังพูดออก
มา เมื่อไม่เกิดประโยชน์ในขณะเวลานั้น เราก็ไม่ควรพูด แม้เรื่องนั้นจะเป็นความจริงก็ตาม ดังนั้นหลัก
การพูดที่ควรและไม่ควร เราต้องไตร่ตรองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ซึ่งพอจะสรุปให้เห็นได้ ดังนี้

- ๑) คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง และไม่ใช่นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เราไม่ควร
พูด
- ๒) คำพูดที่จริง ถูกต้อง แต่ไม่ใช่นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เราไม่ควรพูด
- ๓) คำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เราควรเลือกเวลา
พูด
- ๔) คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง และไม่ใช่นประโยชน์ ถึงแม้เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เราไม่
ควรพูด
- ๕) คำพูดที่จริง ถูกต้อง แต่ไม่ใช่นประโยชน์ ถึงแม้เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เราก็ไม่ควร
พูด
- ๖) คำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น เราก็ควรเลือกเวลา
พูดเช่นกัน

๓. เว้นการสื่อสารที่เป็นเท็จ หลักการสื่อสารที่สำคัญที่สุดตามแนวพระพุทธศาสนาคือ การ
ห้ามพูดเท็จหรือสื่อสารกันด้วยความเท็จ ซึ่งทรงกำหนดไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๔ “มูสาวาหา เวรมณิ
สิกขาปทํ สมาทียามิ” ดังความว่า

^{๒๐}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๘.

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลล่วงละเมิดกรรมอย่างหนึ่งแล้วเราบอกว่าเป็นบาปกรรมอะไรๆ อย่างอื่นที่เขาจะไม่ทำนั้นย่อมไม่มี ธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร คือ สัมปะชานมุสาวาท (กล่าวเท็จทั้งที่รู้้อยู่)” ๒๑

พุทธพจน์แสดงให้เห็นถึง การพูดปดต่างๆ ที่รู้ นับประสาอะไรกับบาปกรรมอื่นๆ ที่ผู้นั้นจะทำได้

คำว่า มุสา แปลว่า ความเท็จ ได้แก่ การโกหก ซึ่งแสดงออกได้ ๒ วิธีคือ ทางวาจา ได้แก่ พูดโกหกชัดๆ และทางกาย คือ การแสดงออกให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น เขียนจดหมายโกหก รายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอมทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ สันตึระะในเรื่องควรรับ พักหน้ารับ ในเรื่องที่ควรปฏิเสธล้วนถือว่าผิดศีลข้อนี้ ผิดทั้งทางกายและวาจา ซึ่งเหตุผลในการห้ามไม่ให้พูดเท็จ ก็เพื่อประโยชน์ คือ ๑) เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของคนอื่น ๒) เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความเชื่อสัตย์ต่อกัน ๓) เพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ ๔) คนไม่พูดเท็จมีคำสัตย์ย่อมได้รับการเชื่อถืออย่างสูง^{๒๒}

นอกจากนี้พระพุทธรองค์ได้ทรงสอนแนะนำกระตุ้นเตือน ในการทำหน้าที่ของบุคคลให้ดีเกี่ยวกับการฟัง การสนทนา ปรีกษาสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ^{๒๓} คือ ๑) ไม่วิพากษ์วิจารณ์คำพูด คือไม่นึกหมิ่นเรื่องที่เขาพูด ๒) ไม่วิพากษ์วิจารณ์ผู้พูด ๓) ไม่วิพากษ์วิจารณ์ตน ๔) เป็นผู้มิจิตไม่ฟังชาน คือมีจิตแน่วแน่งฟังธรรม ๕) มนสิการโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ซึ่งเป็นตัวการในการทำหน้าที่ทางปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในการรับรู้ การเผชิญสถานการณ์ และการสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปฏิบัติต่อทุกกรณี

สุดท้ายทรงกระตุ้นเตือนให้บุคคล ควรรู้จักเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ที่สร้างสุขให้กับตน และควรหลีกเลี่ยงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้ประโยชน์ที่จะสร้างทุกข์ให้กับตน ซึ่งนับเป็นหลักการเลือกรับรู้เชื่อถือในข้อมูลข่าวสาร ดังพุทธวจนะที่ตรัสแก่ชาวกาลามะที่ปรากฏในเกสปุตติสูตรว่า

- ๑) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- ๒) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
- ๓) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- ๔) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์

^{๒๑} พุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๓๖๘.

^{๒๒} ชัยวัฒน์ อุตพัฒน, **หลักพุทธศาสนา**, หน้า ๖๐.

^{๒๓} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๑/๒๕๐.

- ๕) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
- ๖) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน
- ๗) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
- ๘) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าใจกับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- ๙) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณ์น่าจะเป็นไปได้
- ๑๐) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา^{๒๔}

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสื่อสารตามหลักพุทธศาสนา ดังที่กล่าวมา ล้วนเป็นหลักการที่ล้ำลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้หลักคำสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารด้วย หากสังคมไทยนำหลักการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนานี้มาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองก็จะเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุขมีสัมพันธที่ดีต่อกัน และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ หรือแม้กระทั่งในระดับสากล คือ สังคมโลกทั้งหมด ได้คงไว้ซึ่งสันติสุข ปราศจากอคติ ความแตกแยก ความขัดแย้งได้อย่างแท้จริงอีกด้วย

๕. สาเหตุและผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อสังคมไทย

ปัจจุบันการสื่อสารได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับการเมืองอย่างใกล้ชิด แนวคิดทางการเมืองได้ถูกผูกพันอยู่กับการสื่อสารจนแยกกันไม่ออก บุคคล สถาบัน หรือประเทศหนึ่งไม่สามารถมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือบุคคล สถาบัน หรือประเทศอื่นได้ ถ้าไม่ใช้การสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การกระทำทางการเมือง กล่าวคือ การสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือเรียกร้องทางการเมืองของประชาชน^{๒๕} โดยผ่านกระบวนการการสื่อสารทางการเมืองระหว่างกัน

ในระบบการเมืองไทยปัจจุบัน การสื่อสารทางการเมือง ภายใต้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ได้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยทำให้ประชาชนได้รับรู้และเรียนรู้ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ อาจก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย^{๒๖}

^{๒๔}อง.ทก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๒๕}เสถียร เขยประทับ, การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^{๒๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

ดังนั้นตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา กระบวนการสื่อสารทางการเมือง ได้ทำให้เกิดปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งวิกฤติทางการเมืองไทยในปัจจุบัน ส่งผลให้การสื่อสารทางการเมืองไทยมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยที่เราเรียกว่า Social Network เข้ามาใช้ในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง อาทิ การนำอินเทอร์เน็ตมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) กระดานสนทนา (Webboard) หรือแม้กระทั่งการเผยแพร่คลิปวิดีโอต่างๆ ผ่านทางเว็บไซต์ยูทูป ที่เกิดเป็นช่องทางการสื่อสารและกระบวนการสื่อสารทางการเมืองใหม่ที่เราเรียกว่าสังคมออนไลน์ โดยต่างฝ่ายต่างก็มีการนำเสนอเพื่อสนับสนุนมุมมองเพื่อความถูกต้องของตน ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองที่ผ่านช่องทางต่างๆ ได้กลายเป็นตัวแปรหนึ่งของการเปลี่ยนผ่าน ที่สามารถนำพาสถานการณ์บ้านเมืองให้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ปัญหาการเมืองคลี่คลายลง หรือก่อปัญหาให้ขยายตัวทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมและบางสถานการณ์ได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

ดังจะเห็นได้จาก วิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๓ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีต โดยวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีตที่ผ่านมาพบว่า เป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนนิตินักศึกษา กับฝ่ายทหารและรัฐ ส่วนใหญ่เป็นไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านเผด็จการรัฐบาลทหารและต้องการรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย เช่น กรณีเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตย ข้อเรียกร้องของฝ่ายประชาชนต่อรัฐบาล ที่เด่นชัด คือ ต้องการรัฐธรรมนูญถาวรที่เป็นประชาธิปไตย^{๒๗} และวิกฤตการณ์การเมือง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ หรือที่เรียกกันว่า เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๗-๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็เป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับฝ่ายทหารและรัฐ เป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนเคลื่อนไหวประท้วงรัฐบาล พล.อ.สุจินดา คราประยูร ที่ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี และเพื่อต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.)

ในขณะที่วิกฤตการณ์การเมือง พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๓ เป็นวิกฤตการณ์ความแตกแยกและขัดแย้งทางความคิดในหมู่ประชาชนชาวไทยด้วยกันเอง โดยแบ่งเป็นสองกลุ่มสำคัญ ได้แก่ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (กลุ่มคนเสื้อเหลือง) ที่ต่อต้าน พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการแห่งชาติ (นปช.กลุ่มคนเสื้อแดง) ที่สนับสนุน พ.ต.ท. ทักษิณ

^{๒๗}เชียน ธีระวิทย์, วิกฤตการณ์การเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๖), หน้า ๑๖.

ชินวัตร กล่าวคือ ประชาชนคนไทยฝ่ายหนึ่งรู้สึกแปลกแยกกับรูปแบบการเมืองการปกครองภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่มีปัญหาเรื่องคอร์รัปชั่น ขณะเดียวกันก็มีคนไทยอีกฝ่ายหนึ่ง ที่นิยมชมชอบในผลงานการบริหารประเทศของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งด้วยมุมมองที่มีต่อ พ.ต.ท. ทักษิณ ที่แตกต่างของคนไทยทั้งสองกลุ่ม ได้ก่อให้เกิดความแตกแยกทางความคิดของคนในสังคมที่มีต่อการเมือง อย่างรุนแรงและยืดเยื้อยาวนาน โดยลุกลามขยายไปสู่หลายภาคส่วน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มสังคม ที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “วิกฤตแบ่งขั้ว” (Polarization Crisis) ของประชาชนไทย ซึ่งเหตุการณ์ทั้ง ๓ กรณี ล้วนเกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารทางการเมืองที่ส่งผลเป็นความขัดแย้งและพัฒนาต่อไปสู่ความรุนแรงที่ราวลึกของคนในสังคมไทย

โดยสาเหตุของความขัดแย้งสามารถสรุปออกเป็น ๕ ประเด็น^{๒๘} คือ (๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลไม่เหมือนกัน เข้าใจผิด มุมมองต่างกัน (๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ อาจเนื่องจากการได้ทรัพยากรที่ไม่เท่ากัน (๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ พฤติกรรมที่ต่างกัน วิธีการในการทำอะไรต่าง ๆ แตกต่าง (๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม (๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม ได้แก่ โลกทัศน์หรือความเชื่อต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน เป็นต้น

๖. แนวทางปฏิบัติในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความปรองดอง

พุทธศาสนาถือว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์^{๒๙} โดยเฉพาะความขัดแย้งที่เกิดจากการสื่อสารที่ไม่ตรงกัน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่ากรณีที่มนุษย์มีความขัดแย้งกันก็เพราะมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกิเลส ๓ ประการ หรือที่เรียกว่า ปญจธรรม^{๓๐} คือ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ เนื่องจากความขัดแย้งในสังคมเกิดจาก ความอยากได้ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ อยากบำรุงบำเรอตนเอง จึงแย่งชิงกัน (ตัณหา) ความต้องการความเป็นใหญ่ ใฝ่อำนาจมุ่งจะเอาชนะครอบงำผู้อื่นพวกอื่น (มานะ) การแบ่งพรรคแบ่งพวก การถือตัวตนแบ่งชนชั้น การยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ต่างกัน

^{๒๘}พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญญการ), **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๒๙}พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญญการ), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำ ตาซัง จ.เชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๙-๑๒๔.

^{๓๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๗๐/๕๑-๗๐/๕๒.

(ทิวลิป)^{๓๑} เหล่านี้ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น โดยเฉพาะทิวลิปนั้นถือได้ว่าเป็นแกนกลางของความขัดแย้งที่ร้ายลึกที่สุดเพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ ถ้าทิวลิปนั้นประกอบไปด้วยยอกุศลมูล ซึ่งก่อให้เกิดมัจฉาทิวลิปก็จะเป็นนำพาความขัดแย้งนั้น อาทิ ความขัดแย้งที่เกิดจากการสื่อสารทางการเมืองให้พัฒนาไปสู่ความรุนแรงได้

ในทางพระพุทธศาสนาวีธีการจัดการความขัดแย้งการสื่อสารทางการเมืองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง โดยบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางคือ “พระพุทธเจ้า” ซึ่งเหตุการณ์การสื่อสารทางการเมืองที่พัฒนาไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงที่สำคัญในครั้งพุทธกาล มีทั้งหมด ๓ เหตุการณ์ ได้แก่ (๑) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของพระภิกษุเมืองโกสัมพี ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางพระวินัยที่ว่าด้วย “การเหลือน้ำชำระเอาไว้ในกระบวย” (๒) ความขัดแย้งเกี่ยวกับการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติคือน้ำระหว่างชาวศากยะและชาวโกลิยะ และ (๓) ความขัดแย้งด้านชาติพันธุ์ ในประเด็นการดูหมิ่นชาติพันธุ์ระหว่างเจ้าศากยะกับพระเจ้าวิฑูทกะ^{๓๒}

นอกจากวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางแล้ว หลักเมตตาธรรม^{๓๓} ยังเป็นอีกวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม เพราะเมตตาเป็นเครื่องมือนำไปสู่การให้อภัยทาน นอกจากนี้ เมตตายังเป็นคุณธรรมพื้นฐานของหมวดธรรมอื่นๆ เช่น พรหมวิหารอัปมัญญา เบญจธรรม สาราณียธรรม ทศบารมี อารักขกัมมัฏฐาน

๖.๑ เมตตา : เครื่องมือสื่อสารทางการเมืองสู่ความปรองดอง

เมตตาเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเจริญอยู่เป็นนิตย์ ดังตัวอย่างกรณีพระเวททัตที่มี ความอาฆาตพยาบาท พยายามบงการร้ายพระองค์โดยวิธีต่างๆ เช่น ชักจูงนายควาญช้างของพระเจ้าอชาตศัตรูปล่อยช้างนาฬาคีรีออกมา เพื่อที่จะประทุษร้ายพระองค์ขณะออกบิณฑบาต ซึ่งพระองค์ก็ทรงกำราบช้างได้ด้วยเมตตา หรือแม้กระทั่งพระเวททัตลี้ก้องนิน เพื่อจะทำร้ายพระองค์ แต่มีเพียงสะเก็ดหินเท่านั้นที่กระทบพระบาท ทรงห่อพระโลหิต (โลหิตูปปบาท) พระองค์ก็ยังมีเมตตาไม่อาฆาตตอบ แต่ทรงกลับให้อภัยทานและปรารภานาที่จะให้ท่านเหล่านั้นรอดพ้นจากการตกอยู่ในสภาพ

^{๓๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๕๙), หน้า ๒๓๔.

^{๓๒}ดูรายละเอียดใน พระมหาพรหม ธรรมหาโส (นิพนธ์ญาณกร), *พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง*, หน้า ๒๘๙-๓๕๖.

^{๓๓}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, หน้า ๒๒๓-๒๒๔.

เช่นนั้น^{๓๔} เมตตาเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่สำคัญในการจะพัฒนาไปสู่ภัยทานและยังมีความสัมพันธ์ที่เด่นชัดกับสัมมาสังกัปปะในส่วนของ อพยบาทสังกัปปะ อันเป็นความคิดที่ปลอดจากความพยายาพ ไม่มีความเคียดแค้นชิงชัง ชัดเคื่อง การมีเมตตาอยู่ภายในใจจึงเป็นเครื่องมือในการดับโทสะ คือความพยายาพหรือการคิดประทุษร้าย เมื่อมีเหตุการณ์ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร

การจะแก้ปัญหาที่เกิดจากการสื่อสารทางการเมืองนั้น ในที่นี้ผู้เขียนเห็นว่า เมตตา เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ควรนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจาก ตัณหา มานะ และทิฏฐิ เพราะหลักเมตตาในพระพุทธศาสนา เป็นทั้งเมตตาที่เป็นระดับพื้นฐานของบุคคลทั่วไป และเมตตาในระดับสากลที่เรียกว่าเมตตาอภิปมัญญา^{๓๕} ที่มีทั่วไปแก่คนทั่วหน้า หรือที่เรียกว่าเป็นความรักที่ไม่ได้รักแต่ตัวเอง แต่รักทั้งหมดทุกคน แม้กระทั่งคนที่มีความคิดอุดมการณ์ที่แตกต่างจากเราก็ตาม ปรารถนาที่จะให้ทุกคนมีความสุข สำนึกอยู่เสมอว่าเรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น เมื่อเรานึกได้ด้วยประการเช่นนี้ การสื่อสารก็จะมีความเคารพต่อกัน จะไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และยอมพัฒนาไปสู่การให้อภัยทานต่อกันของบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคมได้

เมตตาเป็นจุดเริ่มใหม่ของมิตรภาพที่ยั่งยืน มิตรภาพเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่หล่อเลี้ยงมนุษย์ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขและสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในทิศทางที่สร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น เมตตาเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่การให้อภัย ซึ่งสำคัญยิ่งในการที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันไว้และเป็นสิ่งที่จะช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ได้ถูกทำลายลงไปให้กลับมาสัมพันธ์อันดีต่อกันใหม่ ดังเรื่องของ ทีฆาวุกุมาร^{๓๖} ได้ระลึกถึงโอวาทครั้งสุดท้ายของพระบิดาว่า

“อย่าเห็นยาวดีกว่าสั้น อย่าเห็นสั้นดีกว่ายาว
เวรย่อมไม่ระงับด้วยเวร แต่เวรย่อมระงับได้ด้วยไม่ผูกเวร”

เป็นเหตุให้พระองค์ทรงมีเมตตาให้อภัยทานไม่ปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัตผู้ซึ่งประหารชีวิตพระบิดาของพระองค์ และในที่สุดเมื่อพระเจ้าพรหมทัตทรงทราบความจริงแล้วจึงพระราชทานกรุงโกศลคืนให้กับทีฆาวุกุมาร พร้อมทั้งยกพระราชธิดาของพระองค์ให้อีกด้วย

^{๓๔} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๑/๑๓๖.

^{๓๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๘๔-๖๘๘/๔๓๓-๔๔๑, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐. ดูรายละเอียดใน พระพุทธโฆสเถระจรรยา, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: ธนาพรสง่ากัฏ, ๒๕๕๑), หน้า ๕๗๘. และ พระสังฆมณฑลสังฆราช, **สมถกรรมฐานที่ป็นปริเฉทที่ ๙ เล่มที่ ๑**, (กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๗๘.

“อย่าเห็นยาวดีกว่าสั้น” นั้น หมายถึง การผูกเวรด้วยความอาฆาตพยาบาทพองร้ายกันนั้น ยาว มุ่งล้างผลาญกันไม่รู้จักสั้น นำมาแต่ความเดือดร้อน ส่วนการไม่จองเวรเป็นเรื่องสั้น สามารถจบได้ง่าย คนที่หวังความสุขจึงไม่ควรเห็นการผูกพยาบาทจองเวรดีกว่าการให้อภัยกัน และ “อย่าเห็นสั้น ดีกว่ายาว” หมายถึง การทำลายมิตรเป็นเรื่องสั้น ส่วนการผูกมิตรโดยมีมิตรไมตรีต่อกันนั้นเป็นเรื่องยาว ฉะนั้น ไม่ควรเห็นการทำลายมิตรดีกว่าการผูกไมตรี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเมตตาเป็นพื้นฐานของ อภัยทานเป็นการนำไปสู่การรื้อฟื้นมิตรภาพขึ้นมาใหม่ เกิดสัมพันธภาพที่ยั่งยืนได้

เมตตาเป็นการสร้างบารมีขั้นสูง ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึง “บารมี” หมายถึง คุณธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ คือ การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่าบารมี ๑๐ หรือทศบารมี ได้แก่ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา เมตตาบารมีจึงมีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่จะทำให้พระโพธิสัตว์บรรลุโพธิญาณ ดังพุทธทวณะว่า

“ครั้งนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ได้เห็นเมตตาบารมีเป็นข้อที่ ๙ ที่ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ทั้งหลายในปางก่อนได้อบรมสั่งสมมา จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดเมตตาบารมีข้อที่ ๙ นี้ บำเพ็ญให้มั่นคงก่อน ฯลฯ จงเจริญเมตตาให้เสมอกันทั้งในคนที่เกื้อกูลกันและในคนที่ไม่ได้เกื้อกูลกัน บำเพ็ญเมตตาบารมีแล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณได้”^{๓๖}

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า เมตตาธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจอันสูงส่งของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง เมตตาเป็นจุดเริ่มใหม่ของมิตรภาพที่ยั่งยืน และเมตตาเป็นการสร้างบารมีขั้นสูง เมตตาเป็นฐานสนับสนุนให้เรารู้จักและให้อภัยทานต่อกัน

๖.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างเมตตา กับ การให้อภัยทานในสังคม

ในการที่จะให้อภัยของบุคคลต่อกันนั้นสามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงในความสัมพันธ์ระหว่างเมตตาต่อบุคคลได้ โดยพบว่าบุคคลที่มีพื้นฐานความเมตตาอยู่ภายในจะเป็นแรงจูงใจให้สามารถแสดงออกมาทางพฤติกรรมด้วยการให้อภัยทาน เพราะเมตตาเป็นพื้นฐานของการทำความดี เป็นการแสดงออกซึ่งความรักอย่างบริสุทธิ์ซึ่งเป็นแรงจูงใจฝ่ายดี ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ฉันทะ” อันหมายถึง ความรัก ความกรุณา เอื้อเฟื้อต่อกัน ดังนั้นด้วยเกิดความเมตตาขึ้นในใจก่อน แล้วจึงแสดงออกมาให้ประจักษ์เป็นพฤติกรรมด้วยการกระทำ คือการช่วยเหลือผู้อื่นหรือที่เรียกว่า “กรุณา” และความกรุณาที่พบได้มากที่สุดก็คือ “การให้ทาน” ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ การให้วัตถุเป็นทาน การให้ธรรมะเป็นทาน และการให้อภัยทาน ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงวิเคราะห์ว่า

^{๓๖}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๒/๓๔๓.

^{๓๗}พ.พุทธ. (ไทย) ๓๓/๑๕๖-๑๕๙/๕๘๗-๕๘๘.

ความเมตตาอันเป็นพื้นฐานของการให้ทาน คือการให้อภัยทานต่อกัน โดยเฉพาะสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งที่เกิดจากการสื่อสารทางการเมืองจนกลายเป็นวิกฤตแบ่งขั้วแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในสังคมไทย โดยการให้อภัยทานนั้น สามารถกระทำได้ ๓ ทาง คือ ทางใจ ทางวาจา และ ทางกาย^{๙๘} ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันและกัน ดังนี้

๑) อภัยทานทางใจ ถือว่าเป็นจุดเริ่มแรกที่จะพัฒนาไปสู่การให้อภัยทานในการจัดการความขัดแย้ง โดยการเปิดใจเพื่อร้อยถอนสลายการยึดมั่นถือมั่น (ทิฐิ) ในตัวตน ยอมรับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งหมายความรวมถึง การเปิดใจพร้อมที่จะล้าหนักผิดหรือยอมรับผิด ในสิ่งที่กระทำต่อกัน อภัยทานทางใจนั้น ยังเป็นการฝึกใจ ให้มีความอดทน เป็นอิสระจากความอาฆาต พยาบาทโกรธแค้น ทั้งปวง ปรับเปลี่ยนใจให้มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแม้ว่าจะเป็นคู่กรณีในความขัดแย้งก็ตาม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเอาชนะใจตัวเอง และเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ผู้มีใจสูง นอกจากนี้ยังถือเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มีต่อตนเองและคู่กรณีเปิดใจสลายทั้งความเป็นผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ สร้างความเชื่อใจต่อความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ถือเป็นการสร้างโอกาสกระทำความดีที่ยิ่งใหญ่ให้ตนเอง เป็นการเปิดพื้นที่ของการเรียนรู้ผู้อื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเชื่อ และทัศนคติที่แตกต่างจากตนเอง เป็นการหันหน้าเข้าหากัน เพื่อจะไปปรับฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างลึกซึ้งถึงข้อมูล ปัญหา ความทุกข์เดือดร้อน ความหวาดกลัว ขั้นตอนดังกล่าวนี้ถือว่า เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะสอดคล้องเชื่อมโยงไปยังวิธีการอภัยทานทางวาจาและทางกาย ต่อไป

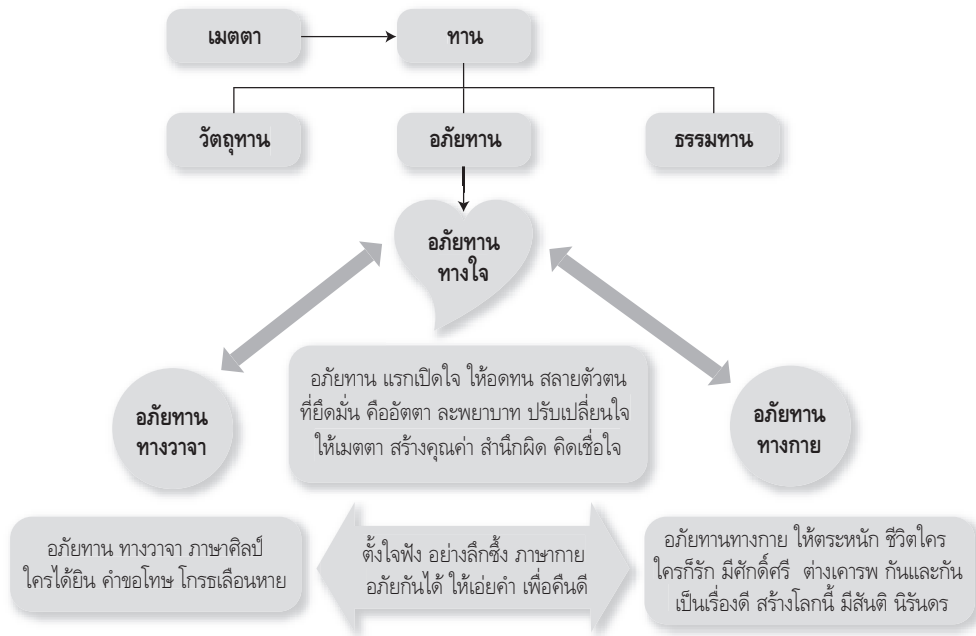
๒) อภัยทานทางวาจา เป็นการกล่าวคำพูด ที่มีลักษณะดังนี้ คือ (๑) กล่าวคำพูด ที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย (๒) กล่าวคำพูดที่ซื่อสัตย์จริงใจ เหมาะแก่กาล และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง (๓) กล่าวคำพูดที่พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เป็นคำพูดที่ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ไม่ดูถูกเหยียดหยาม เช่น กล่าวคำพูดที่แสดงให้เห็นว่า ตนเองเหนือกว่าหรือยกตนข่มท่าน (๔) กล่าวคำพูดที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดที่พูดขย่งให้เกิดการแตกแยกหรือเกิดความรุนแรง การกล่าวคำว่า “ขอโทษ” ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งของวิธีการอภัยทานทางวาจา โดยเป็นคำที่นิยมมากที่สุด และการกล่าวขอโทษจะต้องมีเจตนาจริงใจในการกล่าวอย่างจริงใจที่พร้อมจะแสดงออกถึงการยอมรับผิดและล้าหนักผิดในสิ่งที่ได้กระทำ

๓) อภัยทานทางกาย เป็นวิธีการของอภัยทานที่แสดงออกอย่างชัดเจน เป็นการกระทำที่สื่อเชื่อมโยงมาจากอภัยทานทางใจ และวาจา ซึ่งวิธีการของอภัยทานทางกาย จะมีลักษณะการแสดงออกต่างๆ ได้หลายประการ คือ การเคารพ และให้เกียรติในความคิดของผู้อื่น โดยการฟังอย่างตั้งใจ

^{๙๘}กษิรา เทียนส่องใจ, การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐๔-๓๐๘.

ในการรับทราบข้อมูลเรื่องราวต่างๆ และการฟังอย่างลึกซึ้งนั้น ถือเป็นวิธีการของอภัยทางกายที่สำคัญ เพราะเป็นการแสดงออกของอภัยทานทางใจ ที่จะบ่งบอกถึงการเปิดใจ ทลายกำแพงของการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ยอมรับความเป็นจริงในความคิดที่แตกต่างหลากหลาย เป็นการถ่ายทอด หมุนเวียนในอารมณ์ ความรู้สึก ความนึกคิด ของกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ ความเข้าใจต่อกันได้ในที่สุด

นอกจากนี้ วิธีการของอภัยทานทางกายยังสามารถแสดงออกได้ด้วยภาษากาย ทางแวตาศรียาท่าทางที่สุภาพ การยกมือไหว้ หรือ การขอขมา ก็ถือเป็นวิธีการของอภัยทานทางกายด้วยเช่นกัน ประการสุดท้ายที่สำคัญ คือ การเสียสละ แบ่งปัน เพื่อเป็นการชดเชย และเยียวยา ก็จัดว่าเป็นวิธีของอภัยทานทางกาย เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหลายสถานการณ์ที่มีองค์ประกอบด้านผลประโยชน์และความต้องการนั้น เป็นสิ่งที่สามารถหาทางออกร่วมกันได้ หากคู่กรณีทั้ง ๒ ฝ่ายพยายามที่จะตระหนักรู้ถึงความอยู่รอดของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยการเสียสละแบ่งปัน ทรัพยากร เงิน สิ่งของต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เสียผลประโยชน์ จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในเชิงบวกขึ้นได้ และมีผลต่อคุณค่าภายในจิตใจของแต่ละบุคคลทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข^{๓๙} ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิ ๑ : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเมตตากับการให้อภัยทานในสังคม
(ประยุกต์จาก กษิรา เทียนส่องใจ)

^{๓๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๘.

สรุปได้ว่า “เมตตา” ก็คือ ความรัก ความปรารถนาดี เป็นความรักที่บริสุทธิ์ ไม่เจือปนด้วยกิเลสตัณหา ส่วนการให้อภัยทาน คือการให้ที่ไม่หวังผลตอบแทนใดๆ การให้อภัยทานจึงถือเป็นการทำความดีของบุคคลในทุกยุคทุกสมัย เพราะการให้เป็นการละความตระหนี่ให้ออกไปจากจิตใจ ความเมตตาจึงเป็นแรงจูงใจเริ่มต้นในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมด้วยการให้ทานคืออภัยทานต่อกันในสังคม

๗. การสังเคราะห์เมตตาเพื่อแก้ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทย

ในการแก้ปัญหาต่างๆ พระธรรมปิฎกได้เสนอทางออกว่าต้องทำจิตใจและปัญญาเป็นสากลใน ๓ ด้าน คือ

๑) **ความเป็นมนุษย์สากล** มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเพศ ผิวเผ่าพันธุ์ ลัทธิ ศาสนาใด เกิดที่ไหน อยู่ที่ไหน ก็มีความเป็นมนุษย์เสมอกัน มีธรรมชาติแห่งความรักสุข เกลียดทุกข์ หวาดภัยกลัวตายทั้งนั้น

๒) **ความเป็นจริงที่สากล** ความเป็นจริงแห่งความเป็นเหตุเป็นผล เป็นสภาวะสากล มีอยู่โดยธรรมชาติ เรียกว่า เป็นกฎธรรมชาติ เป็นของกลาง เช่น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

๓) **เมตตาที่เป็นสากล** คือการให้ความรักใคร่ช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน คือมีเมตตาต่อกัน เป็นการแผ่ขยายความรักใคร่เมตรีไปยังมนุษย์ทั้งหมด โดยมีความปรารถนาดีต่อมนุษย์ทุกคนเสมอกัน^{๔๐}

ผู้เขียนเห็นว่าการจะแก้ปัญหาความขัดแย้งจากการสื่อสารทางการเมืองจะต้องแก้ที่สาเหตุของปัญหา ซึ่งก็คือ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ กิเลสทั้ง ๓ ตัวนี้ ถือว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในสังคม ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

^{๔๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนายั่งยืน, หน้า ๒๒๓-๒๒๔.

แผนภูมิ ๒ : แสดงการจัดรากเหง้าของความขัดแย้งจากการสื่อสารทางการเมืองด้วยเมตตา

จากภาพเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม อาทิ ปัญหาการสื่อสารทางการเมือง เมื่อวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาก็จะแบ่งได้ตามรากเหง้าของปัญหา คือ กิเลสทั้ง ๓ ตัว^{๔๑} อันได้แก่ ตัณหาที่จะแก้ได้ด้วย การให้ทาน คือการให้ความรู้ ให้อภัยต่อกัน ส่วนมานะแก้ได้ด้วย ความเห็นว่ามีมนุษย์มีความสากลเหมือนกัน และทิฏฐิแก้ได้ด้วย ความเห็นด้วยกับหลักการเดียวกัน ที่ว่าความเป็นจริงสากล แต่เมื่อสังเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแล้วสามารถรวมไว้ที่แนวคิดเรื่องเมตตาที่เป็นสากล เพราะเมตตานั้นเป็นพื้นฐานของคุณธรรมอื่นๆ ในการทำดี ช่วยจัดความขัดแย้งทั้งปวงได้อย่างแท้จริง และทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

๑) การแก้ไขปัญหาการสื่อสารทางการเมืองที่เกิดจากตัณหา ต้องแก้ไขด้วยการละความเห็นแก่ตัว รู้จักเสียสละให้มากขึ้น นั่นก็คือการให้อภัยทาน รู้จักให้อภัยเมื่อมีเหตุมากระทบกระทั่งให้เข้าใจกัน เป็นต้น การให้อภัยทานเป็นวิธีละตัณหาที่สามารถกระทำได้ง่ายและถ้าทุกคนรู้จักเสียสละประโยชน์ของตนเองเพื่อผู้อื่นบ้างแล้ว การแย่งชิงสิ่งต่างๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งก็จะน้อยลงไป เมื่อคนในสังคมมีการเสียสละ เกื้อกูลกัน ย่อมเป็นการสร้างมิตรไมตรีต่อกัน ไม่อคติต่อกัน สื่อสารกันด้วยความจริงใจ ย่อมเป็นการสร้างความสามัคคี การสร้างมิตรต่อคนรอบข้าง สังคมย่อมสงบสุข

^{๔๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๐/๕๑-๗๐/๕๒.

๒) การแก้ไขปัญหาการสื่อสารทางการเมืองที่เกิดจากมานะ ต้องแก้ไขด้วยการยอมรับหลักมนุษยสากล โดยคิดว่ามนุษย์ทุกคนมีความสากลเหมือนกัน มีความรักสุข เกลียดทุกข์ กลัวตายเหมือนกัน ไม่ว่าจะเกิดประเทศใด มีเชื้อชาติอย่างไร รูปร่างและหน้าตาจะเป็นอย่างไร ต่างก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน เราจึงไม่ควรไปเบียดเบียนทำลายกัน การยอมรับในหลักมนุษยสากลหรือความเสมอภาคจะทำให้เกิดการให้เกียรติซึ่งกันและกัน จะไม่มีการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่มนุษย์พึงมีพึงได้ เพราะด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน ไม่ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อทำลายหรือเอาชนะฝ่ายตรงข้าม เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทยปัจจุบันก็จะลดน้อยเบาบางลงได้

๓) การแก้ไขปัญหาการสื่อสารทางการเมืองที่เกิดจากทิฐิ คือ ความเชื่อที่ต่างกัน ต้องอาศัยหลักความเป็นเหตุผลจะความจริง คือ มองว่าหลักการใดๆ ในโลกนี้ล้วนแต่อาศัยกฎแห่งความเป็นจริงด้วยกัน จึงอยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติเช่นเดียวกัน เช่น ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว มีความเชื่อว่าบาปมีบุญมี และมองว่าคนเราที่เกิดมาบนโลกย่อมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ มีความเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง ก็ย่อมลดปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในสังคมลงได้

กล่าวโดยสรุป การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งจากการสื่อสารทางการเมือง ต้องแก้ที่สาเหตุ ถ้าเกิดจาก “อัตนหา” ให้แก้ด้วยการเสียสละ การให้อภัยทาน หรือให้ความจริง ถ้าเกิดจาก “มานะ” ให้แก้ด้วยการยอมรับในหลักมนุษยสากล และถ้าเกิดจาก “ทิฐิ” ให้แก้ด้วยความเป็นจริงสากล การแก้ไขรากเหง้าของกิเลสอันทำให้เกิดความขัดแย้งทั้ง ๓ ตัวนี้ สามารถสังเคราะห์รวมได้ เป็นหนึ่งเดียวกันคือ การใช้หลัก “เมตตา” มาแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างความปรองดองในสังคม

๘. การผูกเมตตาให้เกิดขึ้นในสังคม

ธรรมภาสิตว่า “โลโกปตถมภิกขา เมตตตา เมตตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก”^{๔๒} เมื่อพิจารณาธรรมภาสิตนี้ จะพบว่า เมตตตา มีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมโลกมาก เพราะทำให้โลกมนุษย์เราอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งบุคคลควรผูกเมตตาให้เกิดขึ้นในจิตใจ การจะผูกเมตตาให้เกิดขึ้นในใจของคนนั้น ต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตใจอยู่เสมอ ด้วยการหมั่นพิจารณาความจริงของชีวิตว่าเราเกิดมาก็ต้องตายไม่เร็วหรือช้าก็ต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อเรามีความโกรธขึ้นมาเราต้องมีสติที่จะรับความโกรธนั้นไม่ให้แสดงออก และพิจารณาความโกรธลงไปให้ลึกซึ้งว่า ทุกชีวิตต่างก็รักตนเอง ไม่ปรารถนาที่จะได้รับความเจ็บปวดหรือการชิงชัง

^{๔๒}กรมการศาสนา, พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒.

เมตตา เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกัน เกิดความรักความปรารถนาดีต่อกัน^{๔๓} ถ้าในโลกนี้มีแต่คนมีเมตตาและเป็นผู้เสียสละ ปัญหาต่างๆ ย่อมไม่เกิดขึ้น ฉะนั้นในการแก้ปัญหาการสื่อสารทางการเมืองจะต้องยึดหลักเมตตาธรรม ที่เป็นเมตตาที่ไม่จำกัด เมตตาได้ทุกเมื่อ กับคนทุกคน มีเมตตาเสมอตันเสมอปลาย เมื่อสามารถเมตตาได้กับคนทุกคน ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติศาสนาใดก็ตาม โดยเห็นว่าเขาเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกกับเราแล้ว เราก็จะไม่ไปเบียดเบียนกัน

เมตตาจึงสามารถสลายกิเลสที่เป็นรากเหง้าของปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในสังคม ที่แบ่งแยกคนให้แบ่งฝักแบ่งฝ่ายที่เรียกว่าวิกฤตแบ่งขั้ว อันเป็นความขัดแย้งที่เกิดจาก ตัณหา มานะ และทิฏฐิได้ เพราะความเมตตาที่มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวไม่มีแบ่งแยก ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ความเหมือนกันทำให้ไม่มีเขาไม่มีเรา คำนี้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นว่าเป็นอย่างเดียวกับเรา สังคมก็จะมีความสุข

๙. บทสรุป

การสื่อสารทางการเมืองเพื่อความปรองดอง ต้องแก้ไขด้วยการสร้างเมตตาให้เกิดขึ้นในจิตใจ ด้วยการพยายามลดละกิเลสต่างๆ ตลอดจนควรพิจารณาโทษของตัณหา มานะ ทิฏฐิ และประโยชน์ของเมตตาให้มากๆ เพราะตัณหา มานะ ทิฏฐิ ทำให้เกิดความทุกข์และความขัดแย้งขึ้นในสังคมทุกระดับ การสื่อสารด้วยเมตตา เป็นพุทธสันติวิธี วิธีหนึ่ง ที่จะสามารถนำมาจัดการปัญหาการสื่อสารทางการเมืองได้ เพราะเมตตาเป็นพื้นฐานของคุณธรรมที่จะไปสู่การให้อภัยทานกันในสังคมได้ คือ อภัยทานทางใจ ทางวาจา และทางกาย โดยเฉพาะอภัยทานทางใจที่นับว่ามีบทบาทสำคัญแรกสุดในการจัดการความขัดแย้งการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาตรงจุด เป็นการแก้ที่รากเหง้า คือ ทิฏฐิ ที่ถือได้ว่าเป็นแกนกลางของความขัดแย้งที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เมื่อเกิดอภัยทานทางใจแล้ว จากนั้นจะส่งผลสอดคล้องเชื่อมโยงไปยังอภัยทานทางวาจาและกายต่อไป

^{๔๓}พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๑.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

กรมการศาสนา. **รัฐธรรมนูญใหม่กับการปฏิรูปการเมือง ๑๕ ปี รัฐศาสตร์ มสธ.** กรุงเทพมหานคร
: พิมพ์อักษร, ๒๕๔๐.

กษิรา เทียนส่องใจ. **การศึกษาวเคราะห์ภัยทานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เทียน วีระวิทย์. **วิกฤตการณ์การเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๖.

นัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. **หลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓.

ป. หลงสมบุญ. **พจนานุกรมมคธ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เรื่องปัญญา, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____ . **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒.

_____ . **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง,
๒๕๔๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๑.

_____ . **จารีกอโตก (ธรรมจักรบนเคียวสี่ลิ่ง) รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลีธัมม์, ๒๕๕๒.

พระพุทฺธโชติเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : ธนาเพชรจำกัด, ๒๕๕๑.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร). **พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.

พระสัทธัมมโชติโก ฐมฺมาจริยะ. **สมถกรรมฐานที่ปณี ปริเฉทที่ ๙ เล่มที่ ๑**. กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๓๙.

ม.ร.ว. พุทธิสถาน ชุมพล. **ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

วัลลภ ลำพาย. “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, **ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

เสถียร เขยประทับ. **การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

พระมหาบุญเรือน ปภกฺโร (พิลาพันธ์). “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (นิตฺยบุญญากร). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณี ลุ่มน้ำตาช้าง จ.เชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

๒. ภาษาอังกฤษ :

I. Primary Sources.

Almond, G.A. and Powell G.B. **Comparative Politics : Political Communication**. Boston : little Brown, 1978.

Wilbur Schramm. **The Process and Effects of Mass Communication**. Urbana : University of Illinois Press, 1974.